

ספר עקבי הצאן

מאמר - דרישת ה'¹

הלא אם עיינו על הדבר עיון אמיתי, היינו מוצאים אותו על אמיתו ומטיבים לעצמנו, ומלמדים אותו לאחרים ומיטיבים להם גם כן. הוא מה שאמר שלמה: "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה'". (הקדמת מסילת ישרים)

לב מי לא יהמה למקרא הדברים הללו ביחש להלמוד של הענינים התלויים בתלמודה של חלק העיוני שבתורה, אבל כמה מעטים הם שמכינים את עצמם להבין ולצייר איך נראה הוא הדבר שאנו קוראים אותו עיון אמיתי? אין לך מקצוע של מדע שבעולם שכל-כך יהיה נקל לתן לעיונו פנים של קטנות, של חושך ושל קמוץ, כמו שנקל ועלול הוא הדבר באותו המדע שאנו קוראים אותו בשם "הבינה של יראת ד'". ואין זה פלא, שהרי הצללים המה תמיד נמדדים לפי האורה; ולפי גודל המרחב וההתפשטות של סעיפי כל נושא, כן יהיה רוב השגיונות הנמצאים במושגיו. וכאן יש לנו עסק עם שלשה ציורים, שהם רחבים וענפים עד אין קץ, ועל פני כולם פרושה היא הרשת של המון השגיאות, המשימות עלטה על העיניים של אותם שאינם מתגברים להיות מציצים מן החרכים בגבורה ודעה נכונה, "אז תבין יראת ד'", הרי יש לנו עסק עם מושג האלהות, מושג היראה ומושג הבינה, ושלשת המושגים הללו הלא אין שיעור לרחבם והקיפם, עמקם וגבהם, וממילא אין שיעור להמון המושגים המתעים שבאים עמהם, כל זמן שיחסר זיקוקם וברורם. ומזה אנו סובלים, זוהי סבת גלותנו וענינו, "גלה עמי מבלי דעת" "ישראל לא ידע עמי לא התבונן", "כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי", ובהתחלת הנטייה לשקיעת השמש של ממלכתנו בימי רחבעם, נאמר "ויעש הרע כי לא הכין לבו לדרוש את ד'".

מניעת דרישת ד', והסרת החפץ מהמדע העיוני היותר מאיר ונשגב, נעשות בתחילה מעצלות, מנטיה לדברים רק גסים ומקלות דעת, אבל במשך הזמן, האומה מתרגלת עם חליה, ונעשה לה טבע שני, שאף אם תתעורר התעוררות קלושה לשוב להאיר באור הדעת את ד', לא תוכל כל-כך על נקלה; ההרגל של המחשכים, והמאסרים הצרים של הפתרונים הדמיוניים לכל הדברים הרמים שהעולם משותת עליהם, עושה את האדם אסור בכבלי ברזל, עד שאם ירצה לפתח את אסוריו, ירגיש בעצמו שהוא נעזב ונחלש, וכאלו בור הסוהר וחשכתו הוא מעונו הטבעי, הראוי לו, "שתני בבור תחתיות במחשכים במצולות" "כלוא ולא אצא". הפתרונים הבהמיים הבאים מהדמיון הפראי לכל השאלות היותר

¹ {מקור: ויקיפדיה}

נשגבות שכל חיי הכלל והפרט תלויים בהן במרום השתלמותם, נעשים כל כך דבקים עם הנפש הכללית, עד שנראה, בסקירה הראשונה, שאם יפרוש האדם מהם, ותחתיהם ייקח לו מושגים מאירים ברורים וטהורים, יישאר כאובד דרך, באין חוס בלב, באין מחשבה ומעמד לרוח, ולמהלך החיים. זהו המצב השומם הבא מרפיון ידיים מאורה של תורה, "נתנני שוממה כל היום דוה", ולא עוד שידמה שכל חייו המוסריים הנם מחויבים לינק דווקא מציורי הפתיות, מהגיונות של עיוורון ואי דעת, ואם אור נוגה יופיע, שוב אינו מוצא את דרכו המוסרי, - לא האישי, ולא הלאומי, וקל וחומר שלא הישראלי, - ואם יחפוץ להתאמץ וללכת במסילת הדעת ידמה לו כאילו עולמו נחשך, וכאילו כל מיתריו נתקו, "אז יקראונני ולא אענה ישחרונני ולא ימצאונני, תחת כי שנאו דעת ויראת ד' לא בחרו" להכשיר את האדם, ומכל שכן את האומה, לצאת ממצב אל מצב בהלך הנפש - מחושך אל אור, ולהיות עם זה שלם בכל האור והטוב המוגבל ומפוזר עם כל המון המחשבות, הרגשות והמעשים, וכל תבנית החיים, שהיו לו עד כה, אין דרך כי אם על ידי הצירוף הבא על ידי יסורין וכדוכי הנפש, "כי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר" העם או האיש שבתוכו חי כשרון פנימי לאור ולטוב, אלא שעזיבה איומה וחסרון עבודה רוחנית הראויה לו הטילו עליו צלמי בלהות, רק אז יכיר את עצמו, רק אז יחוש את עולמו הפנימי באמת לאמתו, רק על-ידי דכדוך הייסורים. אלפי המעשים, הפרטיים והכלליים שבכל מרחב החיים, הנם רק כלים שבהם תתגלה הנפש על-פי ההכרעה של הנקודה העצמית של הוייתה. כשהיא טובה במקורה, כשהסתכלותה העצמית על טוב החיים היא מלאה צדקה וברכה, תושבת רק אז מטהרה ע"י המון המקרים של החיים שיציגו לפניה את החיים לא על פי הכרתה העצמית, כי-אם על פי אותם התבלים החיצוניים במשך הזמן, האומה מתרגלת עם חליה, ונעשה לה טבע שני, שאף אם תתעורר התעוררות קלושה לשוב להאיר באור הדעת את ד', לא תוכל כל-כך על נקלה; ההרגל של המחשכים, והמאסרים הצרים של הפתרונים הדמיוניים לכל הדברים הרמים שהעולם משותת עליהם, עושה את האדם אסור בכבלי ברזל, עד שאם ירצה לפתח את אסוריו, ירגיש בעצמו שהוא נעזב ונחלש, וכאלו בור הסוהר וחשכתו הוא מעונו הטבעי, הראוי לו, "שתני בבור תחתיות במחשכים במצולות" "כלוא ולא אצא". הפתרונים הבהמיים הבאים מהדמיון הפראי לכל השאלות היותר נשגבות שכל חיי הכלל והפרט תלויים בהן במרום השתלמותם, נעשים כל כך דבקים עם הנפש הכללית, עד שנראה, בסקירה הראשונה, שאם יפרוש האדם מהם, ותחתיהם ייקח לו מושגים מאירים ברורים וטהורים, יישאר כאובד דרך, באין חוס בלב, באין מחשבה ומעמד לרוח, ולמהלך החיים. זהו המצב השומם הבא מרפיון ידיים מאורה של תורה, "נתנני שוממה כל היום דוה", ולא עוד שידמה שכל חייו המוסריים הנם מחויבים לינק דווקא מציורי הפתיות, מהגיונות של עיוורון ואי דעת, ואם אור נוגה יופיע, שוב אינו מוצא

את דרכו המוסרי, - לא האישי, ולא הלאומי, וקל וחומר שלא הישראלי, - ואם יחפוץ להתאמץ וללכת במסילת הדעת ידמה לו כאילו עולמו נחשך, וכאילו כל מיתריו נתקו, "אז יקראונני ולא אענה ישחרונני ולא ימצאונני, תחת כי שנאו דעת ויראת ד' לא בחרו" להכשיר את האדם, ומכל שכן את האומה, לצאת ממצב אל מצב בהלך הנפש - מחושך אל אור, ולהיות עם זה שלם בכל האור והטוב המוגבל ומפוזר עם כל המון המחשבות, הרגשות והמעשים, וכל תבנית החיים, שהיו לו עד כה, אין דרך כי אם על ידי הצירוף הבא על ידי יסורין ודכדוכי הנפש, "כי נר מצוה ותורה אור, ודרך חיים תוכחות מוסר". העם או האיש שבתוכו חי כשרון פנימי לאור ולטוב, אלא שעזיבה איומה וחסרון עבודה רוחנית הראויה לו הטילו עליו צלמי בלהות, רק אז יכיר את עצמו, רק אז יחוש את עולמו הפנימי באמת לאמתו, רק על-ידי דכדוך היסורים. אלפי המעשים, הפרטיים והכלליים שבכל מרחב החיים, הנם רק כלים שבהם תתגלה הנפש על-פי ההכרעה של הנקודה העצמית של הווייתה. כשהיא טובה במקורה, כשהסתכלותה העצמית על טוב החיים היא מלאה צדקה וברכה, תושבת רק אז מטהרה ע"י המון המקרים של החיים שיציגו לפניה את החיים לא על פי הכרתה העצמית, כי-אם על פי אותם התבלים החיצוניים הנסוכים בהם מן החוץ, ואם התבלים הללו יהיו גם כן מלאים גסות, טומאה ורשעה, אם רק נעימים יהיו להחוש הברברי של האדם, תוכל לשכוח על ידם את עצמותה ואת סגנון החיים המתאים עם ערכה הפנימי, בסילוק המהומה של התבלים הזרים. היסורין מונעים את האפשרות, מלצייר את ערך החיים בנעימות על פי המילוא של המקרים החיצונים, בהיותם כולם רעים ומרים, על-כן רק אז יבא העז הפנימי והחיים יתייצבו על-פי ערכם העצמי. וכיון שעולמו הפנימי הוא באמת מיוסד על האור ועל הטוב, כי אם שאותו הזיוף של העולם החיצוני הביא עליו את המארה ואת המגערת, כיון שנעשה על-ידי היסורין הרבים נכנע ומוכשר להסתכלות פנימית, כבר הוא בטוח שבצאתו מהחושך של ציוריו הרגילים, אל האור של הדעה והדרישה, יהיה תמיד מוכשר להעתיק את כל הטוב והחיים גם אל המצב החדש הנאור והאמיץ. זאת היא הטובה שיוצאת לכנסת ישראל, אשר "כאדם עברו ברית" "ותלך חושך ולא אור", בימים שהייתה מוכשרת לפרוח ולשגשג, עד שלמרות הכשרון הנשא, הגנוז בתוכה לאור האלהי לאור האמת הצדק והדעת, אבדה בכללותה את ההרגל של שימוש האורה, והאור הגדול המופיע בקרבה מאור תורת חיים ודעת אלהים, אמת הוקדר וחשך בעריפיה "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם". ההרגל המאפיל מקיר הברזל המפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים גרם שאם יחדר אור דעת, אור שכל טהור ומתנשא נגד עיניה, היא חושבת כאילו עולמה הרוחני מתנודד מתחת רגליה, ולא תוכל למצוא מעמד מוסרי, לאומי, דתי, אלהי, לצביון חייה. הגלות, כור הברזל, זקק וצרף את האומה, הוציא מן הכח אל הפועל את דעת עצמותה, את נטיותיה הגנוזות, הטבעיות לה, לצדק

לאורה, לחיי יושר וטהרה, באופן שבכל פינות שתהיה פונה בכל צורה שהחיים יראו לה על ידה, תכיר את האור ואת הטוב. על-כן רק עכשיו תוכל לקבל את הכל, את כל שפע הדעת, את כל חכמת החיים, את כל המאור הפנימי שבתורה, ועל פי המאור הגדול המזהיר תדע איך לכוין את כל מסילותיה ואת ארחות חייה, תדע להכיר ביתר שאת ומעלה את ההוד הקדושה והתפארת שיש באוצרה, "אור עולם באוצר חיים".

להשכיל אנחנו צריכים קודם שאנו באים להיטיב ; לפתח את המחשבה הטובה שלנו ממסגרותיה - קודם שאנו מטיבים ומשפרים, על פי הצד הרם שבחסידות, את מעשינו.

כל מה שיחסר לאדם מחכמות העולם, נגד זה יחסר לו עשרת מונים מן התורה, אמר רבנו הגר"א ז"ל לנאמני ביתו . על כן עם הגברת עז התורה, הרחבת החכמה העולמית לפי האפשרי מוכרחת היא. אם אי אפשר לו לכל בן תורה להיות חכם רשמי בכל מקצעות המדעים, אבל אפשר לו להיות איש יודע את המצב הכללי של החכמות בעולם ואת פעולתן על החיים ; למען יכיר את הסגנון הכללי של צביון הרוח שבדורו, כדי שידע איך לפרנסו ולהטיבו. אמנם לא רק בחכמות המפרנסות רק את המחשבה יספיק לאדם להכיר על ידן את התורה, - התורה תכלל ג"כ וביותר את הרגשות, את הלח הפנימי והעצמי של החיים, - שלהכירו יפה צריך שלא יהיו זרים לאדם גם כל רגשות החיים ההויים בעולם ונהוגים בדור. מובן הדבר שלעמוד על מצב החכמות די לאדם בלמוד ועיון, אבל לעמוד על התוכן של רגשות החיים צריך לזה גם כן בריאות הגוף והנפש. על-כן החובה הראשית היא לכל תופשי התורה, בייחוד בימינו, להשתדל בהנהגה כזאת המביאה בריאות וצלה, ומצב נורמלי לגוף ולנפש, כדי שעם ההסתכלות הטובה במצב החיים, יוכל להכירם להבינם ולהרגישם, רק אז יהיה ראוי לתמם אה ההבנה באורה של תורה, בחלקים היותר עיקריים למוסדי החיים שהם חלקי הרגש, וסגנון החיים בכללם.

בעיון אמיתי בזה נוכל באמת להיטיב לעצמנו וללמד לאחרים ולהיטיב להם ג"כ. "אז תבין יראת ד', ודעת אלהים תמצא".